

İZMİR'İN BAZI KORUNMAYA DEĞER AĞAÇLARI

Dr. Mustafa BATUR
mustafabtr@yahoo.com

ÖZET

İnsanoğlu var olduğundan bu yana ormanlar ve ağaçlarla iç içe yaşamıştır. İnsanoğlu barınma, ısınma ve beslenme gibi en temel ihtiyaçlarını ormanlardan karşılamışlardır. Bugün her ne kadar teknoloji ilerlemiş büyük kentler oluşmuş olsa da, orman ve ağaç yaşamın kaynağıdır.

Doğanın en önemli halkası olan ormanlar ve ağaçlar toplumların soyut dünyalarını da derinden etkilemiştir. Kimi zaman toplumun inançlarında ve folklorunda yeri olan bazı ağaçlar binlerce yıllık ömürleriyle günümüze kadar yaşamışlardır. Bu ağaçlar genellikle diğerlerine göre oldukça yaşlı ve özellikleri sıra dışıdır. Bu ağaçlar “Anıt Ağaç” veya “Tabiat Anıtı” adıyla tescillenip korunurlar.

Bu ağaçlarla bağlantılı olarak nesilden nesile anlatılan hikaye ve efsaneler toplumsal kültürün gelişmesi ve yeni nesillere aktarılmasında büyük önem taşır. Görsel özellikleriyle de büyük bir seyir zevkine sahiptirler. Bu ağaçlar muhteşem görünüşleriyle insanların ilgi odağı olurken, son yıllarda dünyada ve ülkemizde önem kazanan ekoturizm aktivitelerinin önemli elemanlarından birisi haline gelmiştir.

Anıtsal nitelikli ağaçların diğer korunan varlıklardan farkı ise canlı olmalarıdır. Bu özellikleri nedeniyle bilimsel çalışmalar için de önemli objelerdir.

Ülkemizdeki korunmaya değer ağaçların birçoğu günümüze kadar, konuya ilgi duyan bilim adamları ve araştırmacılar tarafından incelenmiş ve kayıt altına alınmıştır. Ancak yapılan incelemelere göre İzmir sınırları içinde olup da Türkiye çapında büyük öneme sahip ağaçlardan bazılarının literatürde yer almaması dikkat çekicidir. Örneğin; Bayındır ilçesi Kızıloba köyündeki “Aslan Kavak” isimli çınar ağacı ülkemizin en kalın gövdeli ağacıdır. Yine Kemalpaşa’da bulunan “Palamut Meşesi” görselliği ve boyutlarıyla eşsizdir.

Bu bildiride; İzmir ilindeki korunmaya değer bazı önemli ağaçlar tarihi, görsel, fiziksel ve folklorik özellikleriyle tanıtılırken ilin kültür ve turizmine olan katkıları değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: anıt ağaç, tabiat anıtı, ekoturizm

Ağaçların insan hayatındaki yeri

Ağaçların insana karşı olan zamansal üstünlükleri ve doğanın gerçek sahipleri olarak algılanmaları sayesinde, mitolojik ve dini anlamda simgeye dönüşmüş birçok ağaç türü vardır. Tanrısal bir amaçla yaratılmış oldukları inancı, insan ile ağaçlar arasında doğaüstü bağlar yaratmıştır. Bunun sonucu olarak da sayısız efsanenin ve inanın konusu haline gelmişlerdir.

Ağaçlar, tarih boyunca insanların inançlarında yer bulmuş, birçok ağacın toplum inanışlarında sembolize ettiği kavramlar gelişmiştir. Ağaç kültüründe göğe doğru yükselen serviler “ebedi hayatı”, nar ağacı “cenneti”, dut ağacı “bereketi” simgeler. Ebedi hayatın bir simgesi olarak

* Bu bildiri Orman Mühendisleri Odası adına düzenlenmiştir.

bir mum alevi misali ilahi güce doğru yükselen serviler ise geçmişten beri mezarlıkların sembol ağaçları olmuşlardır.

Ağaç kültürünün Türk tarihinde önemli yeri vardır. Türeyiş Efsanesine göre Uygurların ataları bir kayın ağacından doğan 5 çocuktan gelmiştir. Yine efsaneye göre Oğuz Kağan güzel eşini bir kayın ağacının kovuğunda bulmuştur (GENÇ M., GÜNER T., 2003).

Geçmiş tarihteki en önemli efsanelerden birisi ise Osman Gazi'nin rüyasıdır.

Rivayete göre;

Bir gün Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu Osman Gazi, Şeyh Edebalı'nın evine ziyarete gittiği gece bir rüya görür:

Rüyada, Şeyh'in göğsünden yükselen bir ay, Osman Gazi'nin göğsüne girer. Ayın girdiği yerde bir çınar ağacı yeşerir. Hızla büyür, etrafına uzattığı dallarıyla ulu bir ağaca döner. Dağlar, ovalar, dereler, akarsular bu ulu çınarın gölgesi altında kalır..."

Sabah, Osman Gazi, Şeyh'e bu rüyayı anlattığında, Şeyh Edebalı "Osman Gazi'nin Dünyaya hükmeden bir devlet kuracağını" müjdelir...

İşte bu nedenledir ki, Osmanlı padişahlarının çınar ağacına ayrı bir önem verdiği ve yeni bir şehzade doğduğunda mutlaka bir de çınar ağacı diktirdikleri söylenir. Bu aynı zamanda köklü bir devlet geleneğinin de simgesidir. Bu ağaçların bazıları tarihe tanıklık ederken, günümüze kadar yaşamış ve birer tabiat anıtına dönüşmüşlerdir (BATUR M., 2012).

Türk büyüklerinin ağaçlara verdiği önemi vurgulayan yakın tarihimizin en önemli olayı Atatürk'ün "Yürüyen Köşk" hikayesidir. Köşke ismini veren bu olay tüm insanlık için önemli mesajlar taşır. Hikayeye göre:

Bir gün;

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk yatıyla Yalova sahillerinde gezerken, kıyıda gürbüz ve ulu bir çınar ağacı görür. Ağacın görkeminden etkilenerek yatı durdurur ve çınar ağacının yanına gider. Uzunca bir süre çınarın gövdesine yaslanarak dinlenir.

Çınar ağacının güzelliğinden etkilenen Atatürk ağacın yakınına bir köşk yapılmasını emreder.

Köşk kısa sürede yapılır... Ancak bir süre sonra ağacın dalları köşkün çatısının üzerine gelir.

Bir yıl kadar sonra Atatürk ziyaret için köşke tekrar geldiğinde; köşkün yetkilileri durumu anlatarak dalları kesmek için izin isterler.

Ancak; Atatürk çınarın dallarının kesilmesine izin vermez. Köşkün yerinin değiştirilmesini emreder.

Bunun üzerine İstanbul Belediyesi'nin ekipleri çalışmalara başlar. Köşkün temeli açılır, tren raylarının üzerinde hareket ettirilerek ağacın biraz daha uzağına yerleştirilir.

Bu olay zamanın gazetelerinde belge ve fotoğraflarıyla yer almaktadır. O günden bu güne köşkün adı "**Yürüyen Köşk**" olarak bilinir (BATUR M., 2012).

İnsan hayatında önemli yeri olan veya fiziksel olarak sıra dışı ve ender bulunan ağaçlar korunmaya değer ağaçlardır. Bu ağaçlardan bazıları ise anıt niteliği taşır.

Anıtsal nitelikli ağaçların önemi ve korunması ile ilgili hukuki süreç

Ağaç ve ağaç topluluklarından bazıları ender fiziksel özelliklere sahiptir. Bu tabiat varlıkları çoğu zaman insanın etkileşimde bulunmadığı ve keşfedilmemiş doğal alanlarda bulunurlar. Dallarındaki ilginç şekiller, devasa boyutları, binlerle ifade edilen yaşları ile sıra dışıdırlar. TSE standartlarına girmiş tanımıyla; Geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında köprü kurabilecek uzunlukta doğal ömre sahip olan ağaçlardan yaş, gövde çapı, tepe çapı ve boy itibarıyla kendi türünün alışılmamış ölçülerinin çok üzerindeki boyutlara ulaşan, yada, yöre tarihinde, mistik kültüründe ve folklorunda özel yeri bulunan ağaçlara “**Anıt ağaç**” adı verilir (Asan, 1991). Doğa araştırmacıları için önemli bilimsel objelerdir. Bu ağaçların doğal ortamda bulunanları ise “**Tabiat Anıtı**” kapsamına girmektedir. Tabiatın bu eşsiz varlıkları aynı zamanda insana büyük seyir zevki verirler. Bunlardan bazıları insanlığın ortak değeri kabul edilir ve dünya mirası olarak korunurlar.

İnsanlığın ortak değeri olan doğal anıtların dünya mirası olarak korunmasına ilişkin en önemli belge Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı 17 Ekim-21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te toplanan onyedinci oturumunda alınan karardır. Bu karara göre ağaç ve ağaç topluluklarının dünya mirası olarak kabul edilebilmesi 2. madde kapsamına girmektedir. Bu maddeye göre; Estetik veya bilimsel açıdan istisnaî evrensel değeri olan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum topluluklarından müteşekkil doğal anıtlar dünya mirası olarak kabul edilir. Türkiye bu sözleşmeye iştirak ettiğini 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı kanun ile kabul etmiştir.

Doğada eşine ender rastlanan bozulmamış alanlara genel olarak “Korunan Alanlar” adı verilir. 11.08.1983 tarihli 2873 sayılı Milli Parklar Kanununda bu alanlar ve Milli Parklar, Tabiat Parkları, Tabiat anıtı ve Tabiatı koruma alanı olarak sınıflandırılmıştır.

Anıt ağaçlar 23.07.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 6. Bendinde ilgi bulmaktadır. Bu yasa ile anıt ağaçların tescil işleri Kültür Bakanlığı'na bağlı Kültür ve Tabiat Varlıkları Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Mülkiyet nedeniyle çıkan bazı uyumsuzluklar nedeni ile 12.12.1986 tarihinde yürürlüğe giren Milli Parklar Yönetmeliği ile bozulmamış orman alanlarındaki anıtsal nitelikli ağaçların tescil ve envanteri Orman Bakanlığı'na bağlı Milli Parklar ve Av Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

2012 yılında bakanlıkların yeniden yapılandırması çerçevesinde daha önce Kültür Bakanlığı'nda olan ve anıtsal nitelikli ağaçları da ilgilendiren, tabiat varlıklarını tescil, envanter ve koruma görevi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na bağlı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

Tespit ve tescil işlemleri

Literatürde anıtsal nitelikli ağaçlarla ilgili genellikle araştırmacı ve bilim adamlarının önderliğinde yapılan çalışmalar görülmektedir. Ne yazık ki bu konuda yapılan çalışmalar ferdi olarak sürdürülmüştür. Genellikle şahısların ve araştırmacıların bildirimleriyle tescil işlemleri başlatılmıştır. Bu yöntemle ülke çapında yaklaşık 3.000 civarında ağacın anıt olarak tescili

* Bu bildiri Orman Mühendisleri Odası adına düzenlenmiştir.

gerçekleştiği tahmin edilmekle birlikte kurumların resmi web sayfalarından bilgisine ulaşılabilenlerin sayısı 200 civarındadır. Tescilli yapılan bu ağaçların bazıları anıtsal nitelik taşımadığı gibi, bazı ağaçlar da anıtsal nitelik taşıdığı halde tescil edilememiştir.

Tespit ve tescil işlemlerinin bir standarda ulaştırılması konusunda yapılan en önemli çalışmalardan birisi GENÇ ve GÜNER tarafından 2003 yılında yapılmıştır. Bu çalışmada Göller Yöresi'nin anıtsal nitelikli ağaçları bir kitapta toplanırken tespit ve tescil için envanter yöntemi geliştirilmiştir. Geliştirilen yöntem TS 13137 standardı olarak yayınlanmıştır.

İzmir'de anıtsal nitelik taşıyan ve korunmaya değer birçok ağaç bulunmaktadır. Ancak bugüne kadar İzmir'in anıtsal nitelikli ağaçlarını konu alan detaylı bir çalışma henüz yapılamamıştır. Oysa ki; İzmir anıtsal ağaç bakımından Türkiye'nin en zengin illerinden birisidir. İzmir'in literatürde sıkça bahsi geçen anıtsal nitelikli ağaçlarından bazıları; Buca'daki "Kunduracı Çınarı", Selatin Köyündeki "Selatin Çınarı", Ödemiş – Beydağ'ındaki "Gencer Çınarı", Menemen – Çaltı Köyündeki "Dede Menengici" ve "Ovacık Kestaneleri" dir. Bununla birlikte yakın zamanda belgesel programlarıyla tanınan Bayındır İlçesi'nde bulunan "Aslan Kavak" isimli çınar ağacı 1.30 m. yüksekliğindeki 5.20 m'lik çapı ve 21 m dip çevresi ile Türkiye'nin en geniş çaplı ağacı konumundadır. Yine Kemalpaşa Mezarlığı'nın yanında bulunan Palamut Meşesi de fiziksel özellikleriyle eşine ender rastlanan bir ağaçtır.

Fiziksel üstünlükleriyle anıtsal nitelikli bu ağaçlar, doğanın binlerce yıl emeğiyle insanlara bahsettiği en büyük sanat eserleridir.

İzmir'in Bazı Korunmaya Değer Ağaçları

Dede Menengici:

İzmir Menemen'in Çaltı Köyü'nde bir tepede bulunmaktadır. Yanındaki yatır nedeniyle yöre halkı tarafından "Dede Menengici" olarak adlandırılır. Yaklaşık 900 yaşlarındaki bu menengiç ağacı tabiat anıtı olarak tescillenmiştir. Kök, gövde ve dallarının yapısı ilgi çekicidir. Köklerinin üst kısmı toprak yüzeyinin üzerinde olup etrafındaki büyük kayaları sarar.

Ağacın yöre kültüründe de önemli bir yeri vardır. Köylüler dilek ağacı olarak da kabullendikleri ağaca dilek çaputları bağlamışlardır. Eski bir gelenek olan çivi çakma geleneği nedeniyle ağacın gövdesi kısmen zarar görmüştür. Son zamanlarda bu geleneğin ağaca zarar verdiğini farkeden köylüler artık bu gelenekten vazgeçmişlerdir. Ağacın yakınında eğlence ve aşure şenliği geleneği ise halen sürdürülmektedir.

Kunduracı Çınarı:

Çınar ağaçları toplumda her zaman büyüklüğü, ululuğu ve bilgeliği çağrıştıran ağaçlardır. İnsanları nitelemek ve yüceltmek için kullanılan koca çınar, ulu çınar, gibi deyimler bu sebeple türetilmiştir. Latince adı Platanus'tur.

Kunduracı Çınarı Türkiye'nin en önemli anıt ağaçlarından birisidir. Buca ilçesi Kaynaklar köyünde bir parkın içinde bulunur. İsmi daha önceleri kovuğunda kunduracılık yapan bir esnafın olmasından gelir. Tahmin edilen yaşı 1000'dir. Gövde çevresi yaklaşık 13 m, çevreye karşılık gelen gövde çapı 4 m'dir. Boyu ise 30 m civarındadır. Gövdesindeki çürüklük zamanla arttığı için büyük dallarından bazılarını kaybetmiştir.

Ağacın bulunduğu park içinde daha genç olan birkaç tane daha görkemli çınar ağacı bulunur. Hafta sonları İzmir kent merkezinden birçok ziyaretçi dinlenme ve gezi amaçlı bu parkı ziyaret etmektedirler.

Ovacık Kestaneleri:

İzmir'in Bayındır ilçesi Ovacık Köyü yaşlı kestane ağaçları ile bilinir. Ovacık'taki kestane üretiminin ne kadar eskilere gittiğini bu asırlık ağaçlardan anlamak mümkündür. Köydeki bahçelerde ve orman alanları içinde bulunan kestane ağaçları yıllardır buradaki köylülerin en önemli geçim kaynaklarından birisidir.

Ovacık'ta 1000 yaşlarına yakın birçok kestane ağacı köy bahçelerinde ve orman içlerine dağılmış durumdadır. Zamanın tanıklarından olan kestane ağaçlarının bu bölgede en yoğun olduğu yere bir piknik alanı kurulmuştur. Çoğunun boyu budama nedeniyle kısa kalmış olmasına rağmen gövde çapları oldukça kalındır.

Kestane ağaçlarından bir tanesi tabiat anıtı olarak tescillenmiştir. Bu kestanenin tescilli yaşı 515, çapı yaklaşık 3 m, boyu ise 8 m'dir.

Anıt ağaç olarak tescil edilmiş bir adet kestane ağacı olmasına karşın bölgedeki birçok kestane ağacı tabiat anıtı niteliği taşımaktadır.

Aslan Kavak:

Türü Doğu Çınarı (*Platanus orientalis*) olan bu ağacın yöresel adı Aslan Kavak olarak bilinir. İzmir'in Bayındır ilçesi - Kızıloba köyünde bulunmaktadır. Köye yaklaşık 3 km. mesafede bir dere içindedir. Tahmin edilen yaşı 1300, göğüs hizası çevresi 16,40 m olup, bu değer 5,22 m. çapa karşılık gelmektedir. Ağacın dip çevresi ise 21 m, boyu ise 39 m'dir.

Bu fiziksel boyutlar dikkate alındığında ülkemizde yaşayan anıtsal nitelikli tüm ağaçlar arasında bugüne kadar saptanan en kalın çaplı ağaç olduğu tahmin edilmektedir. Bu ağaç daha önce kayıtlara geçen ağaçlardan neredeyse 1 m kadar daha kalın bir gövdeye sahiptir. Bu devasa ağaç yerden 2,5 m yüksekliğinde çatallanarak birbirine yakın kalınlıkta iki ana ve daha küçük çaplı olan üç kola ayrılarak beş çatallı bir tepe görünümü oluşturmuştur. Ağacın ana gövdesinin iç kısmı kovuk olmasına rağmen ana gövde 0,1 m² lik bir delik dışında tamamen bütün ve son derece sağlıklıdır. İki ana çataldan birisinin üst kısmı 2011 yılı içinde kırılmıştır. Dereden gelen akıntı suyu ağacın köklerinin altından geçerek yoluna devam etmektedir. Akan su ağacın diri ve canlı kalmasında en önemli etkenlerden birisidir.

Yöre halkı ile yapılan röportajlardan ağacın boyutlarının eskiden beri çok büyük olduğu anlaşılmaktadır. Ağacın köyün dışında ve bir dere içinde olması sebebiyle fazla dikkat çekmediği anlaşılmaktadır. Ağacın görkemi ancak yakınına varıldığında anlaşılmaktadır.

Urla'nın anıtsal nitelikli ağaçları :

Özbek köyü cami avlusunda bulunan servi, Kuşçular köyü meydanındaki çınar ağacı ile Koca Sakız isimli ağaçlar Urla'nın önemli anıtsal nitelikli ağaçlarıdır. 100 yaşlarında ve boyu 30 m.'ye ulaşan Özbek Servisi köyün simgesi haline gelmiş ve geçmiş dönemde nostaljik amaçlı bastırılan pulların üzerinde yer almıştır.

Tarihin ilk zeytinyağı üretim tesislerinin yer aldığı Klazomenai antik kenti Urla sınırları içinde bulunur. Bu nedenle bölgede birçok tarihi ve çok yaşlı zeytin ağaçları vardır. Bu ağaçların yaşları bölgedeki zeytinyağı üretiminin ne kadar eskilere gittiğinin bir kanıtı niteliğindedir.

Çeşmealtı'ndaki yol kenarında koruma altına alınmış 600 yaşlarındaki zeytin ağacı zeytinyağı üretiminde eski ile günümüzü bağlayan tarihi bir köprü niteliği taşır. Bununla birlikte zeytin ağaçlarının gövdelerindeki ilginç oluşumlar birçok fotoğrafçının da ilgisini çeken estetik objelerdir.

Efemçukuru Karaçamları:

İzmir ve kıyı egenin hakim ağaç türü kızılçamdır. Ancak Menderes ilçesine bağlı Efemçukuru köyünde asırlık iki adet karaçam ağacı bulunur. 700 m civarında yükseltiye sahip olan bu mevki bu iki anıtsal nitelikli iki karaçam için gerekli optimal ekolojik koşulları sağlamıştır. Bölgede bu büyüklükte başka bir karaçam ağacı bulunmaz. Fiziksel özellikleri ve manzara görünüşü olarak tabiat anıtı niteliğindedir.

Ağaçlardan birisi normal konumunda diğeri ise yan yatmış vaziyettedir. Ağaçlardan normal konumda olanın gövdesinde 0,1 ila 0,3 m² arasında değişen birkaç adet yara

görülür. Yaraların düşen yıldırımlardan olduğu tahmin edilebilir. Her iki ağacın da 540 yaşında olduğu tahmin edilmektedir.

Gencer Çınarı:

Ege Bölgesi'nde köyde yaşayan genç kızların belli zamanlarda bir ağacın altında toplanarak birbirlerini görmeleri ve tanımalarına "Gencer" adı verilir. Gencer bazı yörelerde etkinliğe dönüşmüştür. Gencer alanlarında genellikle yaşlı ve heybetli çınar ağaçları bulunur. Ege bölgesinde ismini bu etkinlikten alan ve folklorik değerleri olan en önemli ağaç Beydağ ilçesinde bulunan "Gencer Çınarı"dır.

Gencer Çınarı görünüş olarak bölgedeki en heybetli birkaç ağaçtan birisidir. Yaklaşık 600 yaşlarındaki ağaç 27 m boy, 3 m çapa sahiptir. Gövde çevresi ise yaklaşık 10 m'yi bulur. Heybetli görünüşüyle yörenin ve Gencer etkinliklerinin sembolü haline gelmiştir.

Selatin Çınarı:

Aydın İli'nin Germencik İlçesi'ne bağlı Selatin Köyünde yörede çok bilinen bir çınar ağacı yaşar. Bu çınar köyün meydanında bulunur. Tescil kayıtlarında ağacın yaşı 800, boyu 17,5 m, çapı ise 2,5 m'dir.

Köylülerin bildirdiğine göre tünel yapımından sonra çınar ağacını besleyen kaynak suları kesildiğinden ağaç kurumaya başlamış. Ağacı önemseyen köylüler başka yerden su hattı çekerek çınarın dibine kanallar açmışlar. Bu kanallardan çınarın suyla beslenmesini sağlamışlar. Çınar ağacı bu çalışmalarla kısmen canlanmıştır.

Kral Palamut Meşesi:

Ağacın türü Palamut Meşesi'dir. İzmir'in Kemalpaşa İlçesi'nin Mezarlık mevkiinde bulunur. Kiraz bahçelerinin içinde büyük cüsseli dev bir ağaçtır.

Meşe ağacının yerden 2,5 yükseklikte üç ana kola ayrılan dalları tepesi oluşturmaktadır. Dalların ana gövde üzerindeki birleşim yerinde birkaç insanın durabileceği büyüklükte bir alan mevcuttur.

Ağacın göğüs hizasındaki çevre genişliği 8,50 m, çapı 2,70 m, boyu 27 m, yaşı ise tahmini olarak 900 civarındadır. Eldeki kayıtlara göre ülkemiz genelinde yaşayan anıt ağaçlardan meşe türüne ait en kalın çaplı ağaçtır. Ağacın boyutlarından öte, sağlıklı ve gülbüz görünümü dikkat çekicidir. Gövde dolgun, tepe yapısı kusursuzdur.

Çeşmebaşı Çınarları:

Tire ilçesinin sarılar köyündeki Çeşmebaşı mevkiinde yaşları 500-600 civarında çok sayıda çınar ağacı bulunmaktadır. Bu ağaç topluluğu meşcere olarak anıt meşcere niteliklerine sahiptir.

En büyük ve en yaşlı görünen çınar ağacının dip gövde çevresi yaklaşık 16 m'dir. Bu çınar ağacının iç kovuğu çobanlar tarafından koyun ağılı olarak kullanılmaktadır. İç kovuğunda 10-15 koyunun barındığı söylenmektedir. Ağaçlardaki iç kovukluklarda çobanlar tarafından ateş yakıldığından kovukların genişliği artmıştır.

Ağaç topluluğuna ulaşım yaya olarak yapılabilir. Bu yüzden köylüler haricinde bilinirliği çok azdır.

Çeşteman Kavağı:

Yörede Çeşteman Kavağı adıyla bilinen bu ağaç, aslında bir doğu çınarıdır. Selçuk - Tire Karayolunun Tire girişinin sağ tarafındadır. Göğüs hizası çapı 2,55 m, boyu 37 m'dir. Yaş ölçümü yapılmamakla birlikte 700-800 yaşlarında olduğu tahmin edilmektedir. Fiziksel boyut olarak anıt ağaçlar içinde orta derecede büyüklüğe sahip olan bu ağacın en önemli özelliği ise Tire'deki birçok ağacın korumaya alınmasına öncülük etmesidir.

Çeşteman Kavağı ile ilgili olarak Tireli doğa sever ve aynı zamanda Tire Kültürü ile ilgili çalışmalar yapan Yılmaz Göçmen'in anlattıkları son derece dikkat çekicidir. Yılmaz Göçmen'in araştırmalarına dayanarak Çeşteman Kavağı ile ilgili söyledikleri şöyledir:

“Bu altında bulunduğumuz çınar, Tirelilerin tabiriyle Çeşteman Kavağı olarak bilinir. Egeliler çınar ağaçlarına kavak derler, esasında çınardır. Bu mevkiye Çeşteman Kavağı Mevkii denir.

Çeşteman ya da deştiman kır bekçisi demektir. Kır bekçilerinin toplanarak göreve gittiği yer olduğu için buraya Çeşteman Mevkii adı verilmiştir. Bu çınara da Çeşteman Kavağı denmiş.

Yaklaşık 800 yaşlarında olan bu çınarın altında Rodos Seferi sırasında Kanuni Sultan Süleyman otağını kurmuş oturmuştur. Tarihi kayıtlara göre Yıldırım Beyazıt, Aydınolu İsa Bey'in kızı Hafsa Hatun ile evlenmiştir. Hafsa Hatun'u gelin almaya geldiğinde bu çınarın altında dinlendiği bilinmektedir. Yine Türk-İslam tarihinin ünlü bilim adamlarından İbn-i Batuta'nın bu çınarın altında dinlendiği bilinmektedir. Bu çınarın altından Evliya Çelebi gelmiş geçmiştir. Fransızların ünlü yazarı Le Martin bu çınarın altında dinlenmiş ve uyumuştur. Bunlar tarihi kayıtlarda mevcuttur.

Bunlarla birlikte bu ağacın çok önemli bir hikayesi var; 1930'lu yıllarda Tire Belediyesi ekonomik sıkıntıya düşmüş. Devrin belediye başkanı encümeninden bir karar çıkartarak bu koca ağacı bir mütahite kereste yapması için 60 liraya satmış. Mütahitin ağacı keseceğini duyan Tire'nin sevilen, sayılan tarih araştırmacısı, Tire Müzesi'nin kurucusu fedakar ve doğa sever insanı, o zamanın genç nüfus memuru

* Bu bildiri Orman Mühendisleri Odası adına düzenlenmiştir.

Faik Tokluoğlu bir gece önceden tabela hazırlatmış. Tabelaya “tabii anıttır” kesilmez yazdırmış. Tabelayı ağacın gövdesine çakmış. Sabahleyin gelerek kendini ağacın gövdesine zincirle bağlayıp, asma kilitle kilitlemiş. Anahtarı atmış. Bir anahtarı da cebine koymuş. Sabahleyin ağacı kesmeye geldiklerinde bir bakıyorlar ki; adamın biri kendini ağaca zincirle bağlamış, tepesinde de “tabii anıttır kesilmez” yazıyor. Mütahit; Bu ağacı biz aldık keseceğiz demiş. Faik Tokluoğlu’da bu ağacı kesemezsiniz, bakın levhada tabii anıttır kesilmez yazıyor, kesene de büyük ceza var demiş. Bir de beni öldürmeden bu ağacı kesemezsiniz demiş. Şu fedakarlığa bakın.

Bunun üzerine mütahit belediye başkanına gitmiş. Belediye başkanına; ben ağacı almaktan vazgeçtim, orada, af buyurun bir deli bana mani oluyor demiş.

Bunun üzerine belediye başkanı Faik Tokluoğlunu mahkemeye vermiş. Faik Tokluoğlu da belediye başkanını mahkemeye vermiş. Neyse, mahkemeye gitmişler. Vakti gelmiş, herkes dolmuş salona. Hakim huzuruna çıkan belediye başkanı; efendim bu adam belediyeye ait hazine arazisinde bulunan bir ağacı kestirmedeği gibi bir de beni mahkemeye verdi demiş.

Hakim niye kestirmedeğini sormuş. Faik Tokluoğlu da; hakim bey demiş bu ağacın dalında binlerce kuş yuva yaptı, bu ağacın altında yüzlerce sevgili buluştu, bu ağacın altından Kanuni sultan Süleyman geçti, Yıldırım Beyazıt geçti, Evliya Çelebi geçti, bu ağaçla birlikte bir tarih geçti. Bu olayların hepsini biz gördük demiş. Belediye başkanı dayanamamış ve söze girerek; Efendim bakın sanki kendi görmüş gibi anlatıyor demiş.

Fatih Tokluoğlu bunun üzerine tarihe not düşercesine bir söz eder.

-Efendim biz görmedik ama bu olayların hepsini bu ağaç gördü, hakim bey lütfen tarihi yok sayamazsınız...demiş.

Hakim o anda karar verir ve şu cümleleri tutanaklara geçirir:

-Tarihi gören bu ağacı kesmek mahkeme kararıyla yasaktır. Bu ağacı kesenlere ağır ceza verilecektir. Devletin malıdır. Tabii anıttır kesilemez....

Ege Bölgesi’nde kesilemez diye hakkında mahkeme kararı bulunan ağaç budur. Bunun sayesinde bu bölgede anıt niteliğinde olan birçok ağaç kesilmekten kurtulmuştur.

Faik Tokluoğlu ertesi günden başlayarak Tire’de bulunan bütün önemli ağaçlara “tabii anıttır kesilemez” yazılı tabelalar asmıştır. O gün bugündür Tire’de bulunan birçok ağaçta envanter numaralarının da olduğu “tabii anıttır” kesilemez levhaları bulunur. Kesilmez, kimse yanına yanaşamaz...”

Sonuç ve Öneriler

İzmir’in anıtsal nitelikli ağaçlarından önemli olanları bu bildiride tanıtılmıştır. Ancak İzmir il sınırları içinde tescilli veya tescilsiz anıtsal niteliği olan daha birçok anıtsal nitelikli ağaç bulunmaktadır. Bugüne kadar İzmir’in korunmaya değer ağaçları ile ilgili projeli bir çalışmanın yapılmamış olması ciddi bir eksiklik olarak göze çarpar.

Bugün yaşları binlerle ifade edilen, fiziksel özellikleri bakımından sıra dışı, mistik, mitolojik ve folklorik değeri olan ağaçlar öncelikli olarak korunması gereken ağaçlardır. Bununla birlikte ileride bu özelliklerden birine veya birkaçına sahip olacağı tahmin edilen ağaçlar da korunması gereken ağaçlar arasında yer alır. Zira zaten yaşça doğal ömrünün sonuna gelmiş

* Bu bildiri Orman Mühendisleri Odası adına düzenlenmiştir.

olan bazı anıt ağaçlar günün birinde yok olup gideceklerdir. Bu yüzden istikbal ağacı olarak görülen nitelikli genç ağaçların da takibi ve korumasının yapılması faydalı olacaktır.

Kimi meskun mahallerde kimisi ise ormanın derinliklerinde gizli olan korunmaya değer ağaçların bazıları bakımsızlık ve ilgisizlik yüzünden hasta ve çürümeye yüz tutmuştur. Bu ağaçların en kısa sürede envanter ile kayıt altına alınması, varsa sorunlarının not edilerek kurumlar arası işbirliği ile rehabilitasyon programına dahil edilmesi gerekmektedir.

Park ve bahçelerde bulunan anıt ağaçlarda koruma prensiplerine dikkat edilmelidir.

Bugüne kadar tescilli yapılmamış anıt niteliğindeki ağaç ve ağaç topluluklarının bir an önce tescil edilerek koruma altına alınması zaruridir. Zira koruma altına alınmayan ağaç ve ağaç toplulukları zamanla kesilerek yok olmaktadır. Ancak koruma altına alınan anıt nitelikli bu ağaç ve ağaç topluluklarının sahiplerinin ekonomik olarak zarar görmemesi için de ek tedbirlerin alınması gerekir. Çünkü anıtsal nitelikli ağacın veya ağaç topluluğunun korunup bugüne gelmesinde rol oynayan mülk sahibinin anıtsal nitelikli bu varlıkları koruma amaçlı yönetmeliklerle kısıtlanırken aynı zamanda ödüllendirilmesi daha etik ve doğru bir karardır.

Anıtsal nitelikli ağaçlar ekoturizm için son derece önemli değerlerdir. Özellikle doğa yürüyüşlerinin çok sık yapıldığı İzmir’de bu ağaçların gözlemlenebileceği rotaların aktivistlere tavsiye edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Asan Ü., 1991: Doğal ve Kültürel Miraslarımızdan Anıt ağaç ve Ormanlarımız, Yeşile Çerçeve, sayı: 6

BATUR M., 2012; Doğanın Sırları Belgesel Metinleri, TRT Turizm ve Belgesel Kanalı.

BATUR M., 2013; İzmir’deki Canlı Tarih, Orman Müh. Haber Dergisi, sayı: 3

GENÇ M., GÜNER T., 2003; Göller Bölgesinin Anıt Ağaçları, Isparta Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü Yayınları, ISBN: 975-585-325-1